

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI MUSIQA
MASHG'ULOTLARIDA MUSIQIY RITMIK HARAKATLARNI
O'RGATISH METODIKASI**

Usmanova Aziza Pardayevna

Jizzax viloyati Jizzax shahar 32- DMTT musiqa rahbari

Normurodova Dilnoza Pardayevna

Jizzax viloyati Jizzax shahar Iqtisoslashtirilgan san'at maktabi

Xalq raqsi yo'nalishi katta o'qituvchisi.

Annotatsiya

Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa mashg'ulotlarini tashkil etish, mashg'ulotda bolalarga ritmik harakatlar o'rgatish, ritmik harakatlarning ahamiyati, ularga harakat bilan birga musiqani his qilishni o'rgatish haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Bola, maktabgacha ta'lim, ritmik harakatlar, musiqa, musiqiy o'yinlar, mashg'ulot, raqs.

“Ritm harakatlar asosida yashamoq kerak” E. Jak-Dolskiy

Maktabgacha yosh - har bir inson hayotidagi eng muhim davrlardan biri. Aynan shu yillarda bolaning salomatligi, barkamol aqliy, axloqiy va jismoniy rivojlanishining poydevori qo'yildi, shaxsning shaxsiyati shakllandi. Shaxsning barkamol rivojlanishining eng muhim sharti sifatida JI. S.Vygotskiy bola psixikasining hissiy va intellektual sohalarini shakllantirishning birligini deb atagan. Musiqiy ta'lim bu birlikni shakllantirishning o'ziga xos vositasidir, chunki u nafaqat hissiy, balki bolaning kognitiv rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi, chunki musiqa nafaqat his-tuyg'ularni, balki g'oyalar, fikrlar, g'oyalar va dunyoqarashlarning ulkan dunyosini ham o'z ichiga oladi. Musiqiy tarbiya musiqa asarlari bilan tanishishdan boshlanadi. Musiqiy asarlarni tinglash jarayonida bolalar turli xil tabiatdagi musiqani (kulgili, g'amgin, sekin, tez va hokazo) o'rganadilar va nafaqat o'rganadilar, balki turli xil asarlarning o'ziga xos xususiyatlarini (mualliflik yoki xalq qo'shig'I raqs, polka, vals, marsh va boshqalar) idrok etadilar va o'zlashtiradilar. Ammo bolalar faqat qo'shiq aytilish yoki musiqa tinglash bilan cheklansa, musiqiy ta'lim to'liq bo'lmaydi. Musiqiy-pedagogik jarayonda raqs-ritmik harakatlar muhim o'rin tutadi. Raqs-ritmik harakatlar bolaning tevarak-atrofdagi voqelikni idrok etishiga xizmat qiladi va shu bilan birga musiqiy obrazlarni, musiqa asarlarining tabiatini ifodalash vositasidir. Taniqli musiqa o'qituvchisi A.D. Artobolevskaya o'zining "Musiqi bilan birinchi uchrashuv" kitobida bolalarning musiqiy qobiliyatlari, birinchi navbatda, musiqa bilan harakat qilish orqali

namoyon bo'ladi va rivojlanadi, deb ta'kidlaydi. Bundan tashqari, maktabgacha yoshdagi bolalik davrida bola jadal o'sadi va rivojlanadi, harakatlar uning ehtiyojiga aylanadi, shuning uchun bu yoshda jismoniy tarbiya ayniqsa muhimdir. Musiqiy va ritmik harakatlar esa hissiy va ijodiy rivojlanish va jismoniy rivojlanishni birlashtiradi. Boshqacha aytganda, raqs san'ati insonning estetik va jismoniy rivojlanishining sintezidir. Turli raqs-ritmik harakatlarni bajarish tayanch-harakat tizimini mustahkamlaydi, harakatlarni muvofiqlashtirish va kosmosda orientatsiyani rivojlantiradi. Shunday qilib, raqs-ritmik harakatlarni rivojlantirish mavzusi maktabgacha pedagogik jarayonda dolzarbdir.

Ritmik harakatlar bajarish maktabgacha yoshdagi bolalar hayotida muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik nazariya va amaliyotining hozirgi bosqichida ijodiy shaxsni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Aynan mana shu sifat inson tomonidan yaratilgan dunyoga, tabiiy dunyo va insoniy munosabatlarga g'ayrioddiy munosabatni shakllantiradi. Ijodkorlik bu voqealikka bilishga, yangi, o'ziga xos, ilgari bo'lmagan ob'ektlarni yaratishga, jamiyatning moddiy va ma'naviy hayotini yaxshilashga qaratilgan ongli, maqsadli, faol inson faoliyati. Ijodkorlik har bir bolaga xosdir, lekin uning namoyon bo'lishi uchun zarur shart sharoitlarni o'z vaqtida yaratish qanchalik muhim.

Bolaning ijod doirasining keng doirasi bor. Bu bolaning tasavvurini faollashtiradi, mustaqil qo'yilgan maqsadga erishishni rag'batlantiradi, o'z g'oyalarini turli shakllarda amalga oshirishini izlaydi va o'rganishga yordam beradi.

Musiqiy o'yin va mashg'ulotlar bolalarning uch yoshdan yetti yoshgacha tavsiya etiladi. Ritmik harakatlar bolalar bog'chasida boshlang'ich guruhlarda va musiqa maktablarida, uy sharoitida yanada chuqurroq o'rganilishi mumkin.

Bolalarning aqliy, nafosat va jismoniy rivojida raqs, musiqali o'yinlar va musiqa mos harakatlar bajarish quyidagi vazifalardan iborat:

- Bolalarning musiqiy o'quvi, ayniqsa xotirasi, ritm tuyg'usi musiqaga mos harakatlar yordamida yaxshi rivojlanadi. Har qanday harakat turi musiqiy asarning sur'ati va ritmi ostida bajariladi, harakat bilan bog'liq bo'lgan musiqiy ohanglar bola xotirasida turg'un saqlanadi;

- Raqs va musiqiy harakatlar bolada harakatchanlik, chaqqonlikni rivojlantirib, qomatning tog'ri o'sishiga va badanni chiniqishga katta yordam beradi;

- Musiqiy asarlar bolalarga turlicha emotsional hislar uyg'otib, turlicha kayfiyatlar hosil etib, ularning ongida o'ziga xos obrazlar yaratadiki' bolalar asar mazmunini turli harakatlar va ishoralar bilan ifodalashga harakat qiladilar.

Demak, musiqa mos harakatlar o'quvchilarning aqliy va nafosat qobiliyati rivojlantirish bilan birgalikda irodasini ham rivojlantiradi.

Musiqiy asarlardan marsh, raqs va o'yinlar o'quvchilarga tez ta'sir etadi, shuning uchun ham quvnoq raqs, qiziqarli musiqali o'yinlar har bir bolaning

e'tiborini o'ziga tortadi. Ritmika bolalarda musiqiy harakatlarni, estetik tarbiyani oshirishda katta ro'l o'ynaydi. Bog'cha yoshidagi bolalar ilk yoshdan boshlab sakraydi, o'ynaydi, lekin bu bolaning ritmik harakatlandi, degani emas. Bu davrda bolalar musiqa ostida emotsional harakatlanadi, eshitish qobiliyati o'sadi. Musiqa ostida harakatlanib, tarbiyachilar bilan birgalikda kichik-kichik qo'shiqlar ham kuylanadi.

Harakat turlari uchga bo'linadi:

1. Asosiy harakatlar: yurish, yugurish, sakrash.
2. Gimnastik harakatlar: predmetlar bilan, ya'ni lenta, obruch, bayroqchalar va ko'ptok bilan.
3. Raqs harakatlari: musiqa ostida ritmik harakatlar haqida nazariy bilimga ega bo'lish mumkin.

Maktabda va bog'chada o'tkaziladigan har bir ertalikni, turli tadbirlarni musiqasiz tasavvur etib bo'lmaydi. Jumladan, musiqali ritmik harakatlarning ham o'z o'rnini bor. Bunda bola ritmni his qiladi, qomatlarini chiroyli bo'lib, to'g'ri yurushni, musiqa ostida harakat qilishni o'rganib boradilar. Hozirgi milliy qadriyatlarimiz, urf-odatlarimiz, o'zbekchiligimiz o'z o'rnini topayotgan bir vaqtda bolalarga o'zbek milliy musiqasi, qo'shiqlari, ritm harakatlarini o'rganish juda muhimdir.

Musiqiy- ritmik harakatlar orqali bola musiqani his qilishi hamda uni obrazli tushunishi mumkin. Tavsiya etiladigan musiqa orqali bolalarning ruhiy holatini hamda atroflicha o'rganish mumkin. Izlanishlar shuni ko'rsatadiki, bolalarga tavsiya etiladigan obrazli harakatli o'yinlar, obrazsizlaridan ancha samaraliroq. Shuningdek, musiqiy-ritmik harakatlarni o'zlashtirish davomida bola milliy musiqa sadolarini ham ajratishni, ularni farqlay olishni o'rganadi. Bolaga beriladigan musiqali ritmik harakatlarni amalga oshirish jarayonida bola uni idrok qiladi, tushunadi hamda musiqa va unga mos raqs harakatlarini amalga oshiradi. Bu orqali ularda musiqani tushunish ko'nikmalarini shakllantirish mumkin. Qachonki bola musiqani tushunsagina unga mos raqs harakatlarini amalga oshira oladi.

Bola amalga oshirayotgan har bir ritmik harakatni to'g'ri idrok qila olishi bu muhim jihatlardan biridir. Aytish kerakki, ritmik harakatlarning noo'rin qo'llanishi ham salbiy omillarga olib kelishi mumkin. Bolaga raqs harakatlarni tushuntirish asnosida uning hislarini ham tarbiyalash bevosita muhim jihat sanaladi. Agar ularda his-tuyg'ular ishlamas ekan, siz sahnalashtirgan musiqani tushunmasdan, ko'r-ko'rona amalga oshiradi. To'g'rirog'I musiqa rahbari ko'rsatgan narsadan nariga o'tmaydi. Shu sabab eng avvalo bolada his qilish tuyg'usini shakllantirish shart. Bolaga raqs harakatlarini o'rgatish jarayonida gohida siz o'zingiz bilmagan holda bolaning qobiliyatlarini payqay boshlaysiz. Hattoki u siz o'rgatayotgan harakatlarga yanada o'zidan qo'shimchalar qo'shishi mumkin. Bu esa umumiy kompozitsiyani boyitishga xizmat qiladi.

Musiqiy-ritmik harakatlar bolaning fiziologik va ruhiy rivojlanishiga qay darajada hissa qo'shishini yuqorida ko'rib chiqdik. Ammo mana shu ritmik harakatlar aslida nimaga asoslanishini, uning manbalarini nima ekanligini bilib olish fursati yetdi. Har qanday musiqa ham albatta chiroyli harakatlar bilan yaxlitlik kasb etadi. Shunchaki musiqa insonni zeriktirishi mumkin. Unga hamohang g'o'zal xiromlarni tomosha qilish esa estetik zavq bag'ishlaydi. Shunday musiqalar va ularga monand raqslar bo'ladiki, ularni bir-biridan ayro tasavvur etib bo'lmaydi. Musiqiy-ritmik harakatlarni amalga oshirayotganda bolalarning uni o'zlashtirish potentsiali bevosita musiqaning ruhiyatiga ham bog'liq. Bir oz sokinroq, mahzunroq musiqaga bolalar harakatlarni amalga oshirishga qiynaladi. Chunki bolaning tabiatidagi quvnoqlik bunga xalaqit beradi. So'x, quvnoq musiqaga raqsga tushishga bola qiynalmaydi. Aksincha yana o'zidan nimalarnidir qo'shimcha qilishi ham mumkin. Shunindek, musiqiy-ritmik harakatlarni o'zlashtirishda bolalar qo'shimcha mayda detallarga ham ehtiyoj sezishi tabiiy. Musiqaga mos holda bolaning qo'liga shiqildoq, doira yoki boshqa bir kichikroq shakldagi predmetlarni berish kerak. Bular ritmik harakatlarning musiqaga hamohangligini yanada kuchaytiradi. Kerak bo'lsa, raqs harakatlariga jilo baxsh etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.D. Artobolevskaya . "Musiqqa bilan birinchi uchrashuv". 1992 yil.
2. U.Mirzahmedov, N. Rejametova. "Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa mashg'ulotlarini tashkil etish metodikasi. "Ilm zakovati" Toshkent 2020 yil.
3. N. Yusupova. "Musiqqa savodi metodikasi va ritmika" Musiqqa nashriyoti T. 2017
4. Internet saytlaridan yig'ma ma'lumotlar.